

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.32782/pnuola.v35.2024.5>*А. М. Задорожний*

ІНТЕРЕС КРЕДИТОРА В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ

Постановка проблеми. Як акт правореалізації, здійснення цивільних прав є важливим елементом механізму правового регулювання цивільних відносин [1, с. 48]. Загально-правове уявлення про принципи та межі здійснення особою свого цивільного права – абсолютного (речового) чи відносного (зобов'язального, до якого відноситься і право вимоги) – задається статтями 12 та 13 Цивільного кодексу України. Але законодавство не конкретизує внутрішній зміст – *процес* – такого здійснення. Переважаючий у сучасній цивілістиці погляд на здійснення особою суб'єктивного цивільного права вбачає у цьому реалізацію особою правомочностей, які складають зміст такого права. Здійснення права є вольовим актом, тобто вчиняється суб'єктом із певною метою, виходячи із свого *інтересу*, який охоплює уявлення суб'єкта про свої потреби.

Право вимоги є суб'єктивним цивільним правом кредитора, і тому загальні засади здійснення суб'єктивних прав є справедливими і для випадку здійснення права вимоги. Разом із тим, право вимоги є зобов'язальним правом, правом кредитора у зобов'язанні, реалізація якого знаходиться у зв'язку із виконанням боржником свого обов'язку. Відтак, уявляється необхідним дослідити значення інтереса кредитора для процесу здійснення права вимоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес здійснення цивільного права досліджували у своїх працях сучасні українські науковці А.О. Ганжерлі, Д.В. Горбась, Н.Ю. Голубева, І.В. Жилінкова, В.Я. Погребняк, Ю.П. Пацурківський, М.О. Стефанчук та ін. Окремо хотілося б відзначити ґрунтовну монографію О.О. Кота, до якої ми неодноразово звертали-ся під час написання цієї статті [2]. Інтерес як категорія цивільного права був предметом досліджень О.В. Брусакової, І.В. Венедіктової, А.М. Гужви, А.А. Катренко, Є.О. Харитонова, О.І. Чепис та інших.

Метою статті є вивчення ролі та значення інтересу кредитора в процесі здійснення права вимоги, як чинника, який визначає спрямованість процесу такого здійснення.

Виклад основного матеріалу. Найбільш вживане лексичне значення слова «процес» охоплює як закономірний хід розвитку чого-небудь, так

і сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку [словник 3, с. 343]. Обидва зазначених смисли (механізм, що забезпечує зміни стану і спрямованість змін до певної мети) є характерними і для процесу здійснення особою суб'єктивного права: здійснення права втілюється особою в життя через її дії, які направлені до визначеної особою мети.

Наукове розуміння процесу здійснення є неможливим без визначення того, що саме буде здійснюватися – суб'єктивного цивільного права.

Попри різноманіття авторських визначень суб'єктивного права, наведених у багатьох роботах, від підручників права до наукових монографій, всі відомі нам визначення однакові у розумінні суб'єктивного права (і права вимоги як особливого виду такого права) як множини наданих суб'єкту права правомочностей, правових можливостей, дозволених йому моделей поведінки, пов'язаних із прагненням суб'єкта задовольнити певну потребу. Таке прагнення інколи пропонується вважати законним інтересом особи, і відтак можлива поведінка суб'єкта, яка складає зміст його права, визначається метою задоволення такого законного інтересу [4, с. 175–176; 5, с. 6]. Це прагнення може вважатися безпосередньо правомочністю суб'єкта права отримати доступ до користування певним соціальним благом [6, с. 101]. Прагнення кредитора за правом вимоги може визначатися як дозволена можливість отримати й присвоїти результати виконання боржником свого обов'язку [7, с. 271–272]. Попри існуючу у науковій думці невизначеність стосовно детального складу правомочностей суб'єкта права (в частині повноважень із захисту порушеного права) пов'язаність таких правомочностей із потребою, які суб'єкт прагне задовольнити за допомогою суб'єктивного права, є загально визнаною.

Якщо вважати суб'єктивне цивільне право гарантованою можливістю певної поведінки, то під його здійсненням логічно розуміти вчинення особою тих дій, які відповідатимуть наданій можливості; це і є домінуючим розумінням феномену здійснення суб'єктивного права в науці цивільного права [2, с. 18–19]. Поведінка суб'єкта права, направлена на реалізацію наданої йому правової можливості, складається із певних фактичних або юридичних дій особи. Реалізуючи закладені у суб'єктивному праві можливості, особа вчиняє активні або пасивні дії для задоволення своїх потреб [8, с. 53]. Вважається, що цим особа задовольняє свій інтерес [6, с. 102].

Здійснення права заради самого процесу особі нічого не додає в її фактичному існуванні та суспільному житті і тому не може бути самоціллю [2, с. 44]. Рішення про вибір конкретного варіанту поведінки із-поміж дозволених особа приймає власною волею, виходячи із власного інтересу. Інтерес як опосередковане відображення прагнення суб'єкта задовольнити свою потребу у благо, визначає спрямованість процесу здійснення суб'єктивного цивільного права. Своїми діями особа втілює певний варіант поведінки із числа дозволених, обумовлюючи певні зміни у своєму правовому стані і досягаючи певного результату. Задоволення потреби суб'єкта є підсумком здійснення права, втіленням якого може бути доступ особи до користування соціальним благом, якщо її право здійснено повністю і успішно. Закономірно виникають питання: чи є інтерес благом? Чим є – тим чим не є – інтерес суб'єкта права?

Ми погоджуємося із точкою зору, що інтерес не може вважатися благом суб'єкта [9, с. 218–219]. Благо, однак, є об'єктом інтересу [5, с. 8]. Благо як підсумок здійснення суб'єктивного права також не слід сплутувати із самим процесом здійснення [2, с. 20]. Результат процесу не може одночасно бути і його складовою хоча б з позиції формальної логіки: в іншому випадку результат, зазнаючи змін внаслідок дії процесу, ніколи не був би кінцевим.

Проте, визначити, чим інтерес суб'єкта зобов'язання *не є*, видається набагато простішим за визначення того, чим він *є*.

Науковці звертали увагу на відсутність чіткого і системного термінологічного визначення інтересів особи в українському законодавстві [10, с. 146; 11, 34]. Цивільний кодекс України співставляє «права» і «інтереси» особи (статті 3, 15–17), трактує інтереси зачатой, але ненародженої дитини (стаття 25), інтереси підопічного (статті 67, 69), законні інтереси (стаття 422), втрату простроченим зобов'язанням інтересу для кредитора (статті 612, 622), майнові інтереси особи (стаття 652), тощо. Цивільний процесуальний кодекс України використовує термін «охоронювані законом інтереси» (статті 155, 159, 207). Термінологічну невизначеність законодавства щодо охоронюваного законом інтересу врегулював Конституційний суд України у рішенні №18-рп/2004, яким визначив його як прагнення особи до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення законним потреб. Законний інтерес відбиває лише легітимне прагнення свого носія до того, що не заборонено законом, тобто тільки його бажання, мрію, потяг до нього, а отже – не юридичну, а фактичну (соціальну) можливість. Це прагнення у межах сфери правового регулювання до користування якимсь конкретним матеріальним або нематеріальним благом. Відмінність такого блага від блага, яке охоплюється змістом суб'єктивного права, полягає у тому, що користування благом, на яке особа має право, визначається можливістю в рамках закону, а до якого має законний інтерес – без вимог певних дій від інших осіб або чітко встановлених меж поведінки [12]. Необхідно зауважити, що Конституційний суд зробив наведені висновки в контексті конституційного подання, яке стосувалося захисту охоронюваних законом інтересів акціонера – тобто, питання щодо захисту інтересу як окремого від суб'єктивного права об'єкта правового захисту.

Проте інтерес особи може бути певною мірою відображеним у її суб'єктивному праві, і останнє тоді буде слугувати засобом здійснення такого інтересу [10, с. 149, 154; 13, с. 552]. Зазначений інтерес не слід ототожнювати із правовою можливістю діяти, оскільки ця правова можливість вже надається самим суб'єктивним правом [2, с. 47]. Разом і тим, бачення мети суб'єктивного права і мети його здійснення у задоволенні інтересу, під яким розуміється задоволення потреби особи, об'єктивної необхідності особи у благу [2, с. 44, с. 47], на нашу думку вимагає уточнення.

Інтерес не може ототожнюватись із конкретною потребою особи. Не заперечуючи взаємозв'язку потреб і інтересів, слід визнавати і їх відмін-

ність, хоча питання характеру такої відмінності і є дискусійним [14, с. 153]. Потреби полягають в нестачі (об'єктивній чи уявній) чогось важливого, такій нестачі, яку суб'єкт не може ігнорувати. На нашу думку, вдалим є погляд Д.В. Александрова на потребу як на дисбаланс «необхідного» і «актуального» у взаємовідносинах суб'єкта із оточуючим середовищем, тоді як інтересом науковець вважає ситуативно-стратегічний вибір суб'єктом такої активності, яка найкраще відновлює такий баланс [15, с. 131]. Інтереси, на відміну від потреб, спрямовані на соціальні і політичні інститути суспільства, які забезпечують розподіл благ [14, с. 154].

Спрямування інтересу до суспільної системи розподілу благ, а не до конкретного визначеного блага, є ознакою відмінності інтересу не тільки від потреби, а і від *мети*. Дослідження характеру такої відмінності було б неповним без звернення до класичної праці Рудольфа фон Ієрінга «Мета у праві» [16]. За Ієрінгом, одухотворені предмети підкоряються закону мети, яка лежить у майбутньому, а не причинності (бо причина лежить у минулому), вони діють «для того, щоб», а не «тому, що» [16, с. lviii, с. 20]. Саме у меті знаходить свою підставу воля. Визначаюча підстава цілеспрямованих дій, уявлення особи про їх мету відноситься до плану теперішнього, тоді як зміст уявлення, практичний мотив воління відноситься до плану майбутнього [16, с. 2–3]. Будь-яка мета має причину і може стати причиною; будь-які дії мають мету. Коли воля опосередковується дією, закон мети вичерпується і замінюється законом причинності, проте це – закон причинності волі, двигуном якої є мета. [16, с. 14–18]. Від категорії «мети» Ієрінг переходить до категорії «інтересу», який виводиться ним із взаємозв'язку суб'єкта і мети, причина якої лежить у самому суб'єкті і полягає у прагненні останнього до задоволення або припинення незадоволення [16, с. 20–22]. У людському суспільстві інтерес особи розглядається ним, вочевидь, з позицій утилітаристських поглядів І. Бенґама і Дж. Мілля, як прояв розумного егоїзму. Інтерес у баченні Ієрінга є стимулом егоїзму особи; можливості вільного діяння за власним вибором того хто діє; зацікавленість особи метою. Немає хотіння без цілі. Інтерес особи завжди пов'язаний із нею самою, навіть у випадках самозречення, коли особа діє для інших без видимої користі для себе [16, с. 26–27, 33, 40]. Інтерес не обов'язково має бути пов'язаний із реальною потребою, в особі може бути створене суб'єктивне уявлення про її потребу у чомусь, що стане підставою виникнення її інтересу [16, с. 28–29]. Ієрінг не дає чіткого термінологічного визначення відмінностей «цілі» від «інтересу». Підсумоване і обґрунтоване визначення інтересу і цілі Ієрінг обіцяв надати у останніх розділах свого твору, які так і не вийшли у світ [16, с. 46]. Попри незавершеність праці Ієрінга, або навіть – завдяки такій незавершеності, його ідеї не втрачають впливовості [17, с. 86].

Спробуємо запропонувати наш погляд на місце інтересу у правовідношенні. По-перше, ми вважаємо, що як феномен правового життя інтерес особи є більшим за потребу. Якою би всеосяжною не була правова потреба особи, її інтерес у зв'язку із нею може викликати не лише дії, направлені на задоволення потреби, але і дії *у зв'язку* із виникненням потреби, проте безпосередньо на її задоволення не спрямовані. Велика компанія

у сфері роздрібної торгівлі, якій суд відмовив у стягненні із постачальника передоплати за непоставлений їй товар через банальну неухважність до умов укладеного стандартного договору, крім оскарження рішення суду (задоволення потреби у вирішенні проблеми), перевірить умови існуючих аналогічних договорів із іншими постачальниками, внесе зміни до шаблону стандартного договору на майбутнє, а ще, можливо, проведе атестацію співробітників свого договірно-правового відділу і перевірить свою систему прийняття управлінських рішень. Сучасною діловою мовою такий комплекс заходів компанії назвали б «проактивним», проте це – дії у власному *інтересі* компанії, щодо яких проблема (потреба у вирішенні проблеми) стала лише стимулом. Можна, звичайно, вважати, що всі перераховані дії направлені на задоволення потреби у вирішенні проблеми. У нас, однак, є сумніви щодо того, чи може потреба охопити всі можливі варіанти дій суб'єкта, не конструюючи при цьому нежиттєздатну «суперпотребу», «потребу у всьому і на всяк випадок». По-друге, ми не погоджуємося із точкою зору, що інтерес є суб'єктивним відзеркаленням *об'єктивно* існуючої потреби [18, с. 460]. Ієрінг продемонстрував, що інтерес може штучно виникати щодо потреби *уявної* (прикладом із сучасного життя може стати великий інтернет-розпродаж, який спав нам на очі: ми інколи купуємо річ із «поваги до ціни», тобто, задовольняємо потребу, якої насправді не існувало; але ж ціна нас *зайнтересувала*). Психологічні і соціальні пояснення цього феномену лежать далеко за межами предмету нашого дослідження, однак для наших цілей достатньо встановити, що не одні лише об'єктивно існуючі потреби обумовлюють інтерес. По-третє, на нашу думку інтерес є не детермінованим потребою (хоча актуальна потреба впливає на інтерес). Так, частина 3 статті 612 Цивільного кодексу України передбачає, що якщо внаслідок прострочення боржника виконання зобов'язання втратило *інтерес* для кредитора, він може відмовитися від прийняття виконання і вимагати відшкодування збитків (курсів наш. – А.З.). Кредитор не зобов'язаний доводити, що його потреба у благу зникла або змінилась (припустимо, що вона не зникла), але виходячи із інших чинників або потреб (бажає будувати ділові відносини із надійними контрагентами), кредитор може заявити про втрату інтересу до зобов'язання. По-четверте, на наш погляд, інтерес не може бути метою дії особи. Запропоноване Ієрінгом визначення мети дії як сьогоденного уявлення майбутнього результату нам вважається актуальним и глибоким. Інтерес, на відміну від мети, не є уявленням результату, але *мірою* загальної користі, яку очікуваний результат (втілення мети в реальність) може принести суб'єкту. По-п'яте, ми вважаємо, що інтерес не може уявлятися як категорія тільки суб'єктивна [9, с. 219]; або ж тільки як об'єктивне явище, яке існує у суспільних відносинах [10, с. 149; 11, с. 36]. Виключно суб'єктивний характер інтересу як правової категорії унеможливив б її правове застосування у відносинах, коли інтерес особи законно захищає не вона сама (статті 25, 67, 69 Цивільного кодексу України). З іншого ж боку, погляд на інтерес у праві як на суто об'єктивний феномен неминуче призводить до висновку, що хтось інший (авторитет, комп'ютерна програма, штучний інтелект тощо) може визначити за особу, що для неї краще, у чому має

полягати її інтерес, цим взагалі ставлячи під сумнів свободу волі особи як основу її правової поведінки.

Із врахуванням наведених вище міркувань, ми вважаємо, що інтерес (інтереси) особи, як правова категорія, полягає а) у досягненні системою правомочностей та потреб особи такого стану, за якої всі усвідомлені особою потреби задовольняються самим ефективним, економним та оптимальним шляхом із поміж можливих, за допомогою синергії наявних у особи правомочностей (об'єктивна сторона інтересу), а також, одночасно, б) у прагненні особи до такого стану (суб'єктивна сторона інтересу). Будь-яка потреба, яка виникає у особи, розглядається нею через фільтр власного інтересу – як єдиного цілого всіх її правових можливостей та усвідомлених нею потреб (а не окремої правової можливості або потреби). Інтерес особи як правова категорія охоплює лише дозволені законом варіанти правової поведінки і законні прагнення особи, тоді як інтерес особи з психологічної або соціологічної точки зору може виходити за межі дозволених законом дій або прагнень. Якщо вважати, що будь-який інтерес спрямований до системи розподілу благ, то інтерес як правова категорія спрямований до правового регулювання благ. Інтерес особи як категорія права існує весь час, доки особа є правоздатною.

Наведене окреслює контури інтересу у праві. Точне його визначення, оцінка співвідношення його об'єктивної та суб'єктивної сторін, у стислих рамках цієї статті є неможливим. Зазначимо лише, що, на нашу думку, об'єктивна і суб'єктивна сторони інтересу особи пов'язуються принципом розумності, за яким і зміни в системі об'єктивно існуючих правових можливостей та потреб особи, і її суб'єктивні прагнення відповідатимуть її правовому інтересу, якщо від них розумно очікувати покращення правового та економічного становища такої особи.

Втім, запропоновані вище ознаки інтересу дозволяють сформулювати погляд на його роль у процесі здійснення суб'єктивного права, на прикладі права вимоги. Правочин укладається кредитором із метою отримання доступу до користування благом, виходячи із уявлення кредитора про свою потребу у благо – так, як це уявлення склалося у кредитора на момент укладення правочину, виходячи із власного інтересу. Це уявлення про благо об'єктивується у зобов'язанні шляхом визначення форми і меж гарантованих кредитору моделей поведінки, спрямованих на доступ до блага. Із моменту укладення правочину, мети кредитора більше не існує окремо від права вимоги і зобов'язання в цілому – вона стає частиною змісту останнього. Уявлення про благо, об'єктивоване у праві вимоги, перестає залежати тільки від кредитора (інший погляд суперечив би статті 525 Цивільного кодексу України), воно залишається незмінним до моменту здійснення права; проте інтерес кредитора – усвідомлення ним балансу всіх своїх потреб – незмінним не залишається.

Здійснюючи право вимоги, кредитор виходить із розуміння своєї потреби на час такого здійснення, і відповідно формулює мету здійснення. Кредитор може відмовитися від права вимоги – це також є способом здійснення права [4, с. 34–35]. Проте метою вимоги як суб'єктивного права не може бути одночасно отримання доступу до блага і відмова від такого досту-

пу – діалектичну єдність у праві вимоги таких взаємовиключних моделей поведінки неможливо уявити. Відтак, здійснюючи право вимоги шляхом відмови від нього, кредитор діє всупереч первинній меті вимоги, і всупереч очікуванню, яке має боржник у зобов'язанні. Поза сумнівом, здійснення суб'єктивного права є вольовим актом [2, с. 33]. Однак абсолютна свобода волі є свавіллям. Закон дозволяє особі відмовитись від свого майнового права (ч. 3 статті 12 Цивільного кодексу України), але право не може бути інструментом свавільного насилля, воно вимагає виправдання [19, с. 264]. Ми вважаємо, що саме інтерес кредитора є виправданням відмови особи від права. Інтерес – у запропонованому нами вище розумінні – динамічно визначає суб'єктивну цінність для кредитора блага, доступ до якого дає право вимоги, у складі всіх інших його благ і законних потреб, як наявних так і очікуваних. Оцінка кредитором цього блага через призму власного інтересу формує його уявлення про мету здійснення права і визначає вибір ним способу здійснення права вимоги: отримання доступу до користування благом або ж відмова від такого доступу, шляхом відмови від права вимоги.

Не слід, звичайно, вважати, що будь-яка правова поведінка особи є раціональною. Особа може свідомо розпорядитися своїм правом нерозумно, емоційно, керуючись психологічними чинниками, всупереч будь-якій користі для себе або для когось-іншого. Така поведінка може бути законною (за умови, що вона не містить дефекту волі) і породжувати юридичні наслідки; відтак, особа може не керуватися власним інтересом, здійснюючи право. Втім, згадана нераціональна поведінка особи навряд чи може вважатися типовою та розумно очікуваною від неї. Раціональна ж поведінка особи, яка здійснює право, визначається, на нашу думку, саме її інтересом.

Висновки. Наведені вище міркування пропонують переоцінити уявлення про мету здійснення особою суб'єктивного права як задоволення особою своєї конкретної потреби у благо, а також про пов'язаний із суб'єктивним правом інтерес особи, як її усвідомлення своєї окремої об'єктивно існуючої потреби. Натомість, на прикладі права вимоги, інтерес кредитора пропонується вважати складним правовим явищем, яке, з об'єктивної сторони, передбачає таку організацію системи правових можливостей та потреб особи, за якої правове та економічне становище останньої лише покращується (щонайменше – не погіршується), і при цьому включає в себе суб'єктивне прагнення особи такого максимального покращення свого становища. З урахуванням цього, мета здійснення права вимоги визначається кредитором саме із позиції власного інтересу. Інтерес кредитора визначає модель його поведінки в процесі здійснення права и легітиміє відмову кредитора від права вимоги як обраного ним способу здійснення. Питання зв'язку задоволення інтересу кредитора із припиненням зобов'язання потребує подальшого дослідження.

Література

1. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / за заг. ред. С.О. Сліпченка, О.Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
2. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.
3. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник та ін.. 1977. 927 с.
4. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 202 с.
5. Чепис О. І. Інтереси в цивільному праві: сутність, місце та особливості захисту: автореф. дис.... канд. юр. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 18 с.
6. Жилінкова І. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав. *Вісник академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 100-107.
7. Голубева Н. Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2013. 456 с.
8. Горбась Д. В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб : Поняття, способи, межі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 200 с.
9. Харитонов Є. О. Категорія інтересу в цивільному праві України. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. : редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Ю. М. Оборотов (заст. голов. ред.), Л. Р. Біла (відп. секр.) та ін.. Одеса : Юрид. л-ра, 2005. Вип. 25. С. 216-221.
10. Венедіктова І. Категорія охоронюваного законом інтересу в цивільному праві України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 146–158.
11. Катренко А.А. Інтерес як категорія цивільного права. *Часопис цивілістики*. 2018. № 29. С. 34–37.
12. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року №18-рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
13. Чепис О. І. Законний інтерес як категорія цивільного права. *Форум права*. 2009. № 1. С. 551–559. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09hoikcr.pdf> (дата звернення: 25.05.2024).
14. Рудницький С. Інтереси в категоріальному ряду «потреби» – «інтереси» – «цінності» – «ідеологія». *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 151-161.
15. Александров Д. В. Категорія «інтерес» як об'єкт протосоціологічної і соціологічної рефлексії : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.01. Київ, 2009. 197 с.
16. Von Ihering, Rudolf (1913). *Law as a Means to an End* (Isaak Husik, Transl.). The Boston Book Company. URL: <https://historyofeconomicthought.mcmaster.ca/ihering/LawMeansEnd.pdf> (дата звернення: 28.05.2024).
17. Seagle, William (1945). *Rudolf von Ihering: Or Law as a Means to an End*. University of Chicago Law Review: Vol. 13: Iss. 1, Article 4. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclev/vol13/iss1/4> (дата звернення: 25.05.2024).
18. Левченко Д.В. Проблеми встановлення сутності категорії «інтерес». *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 1. С. 455–461.
19. Баумейстер А.О. Філософія права : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 311 с.

Анотація

Задорожний А. М. Інтерес кредитора в процесі здійснення права вимоги. – Стаття. У статті аналізуються роль інтересу кредитора в процесі здійснення права вимоги. У сучасній цивілістиці інтерес переважно розглядається з позиції направленості як мети права, так і мети здійснення права, до задоволення певної потреби особи у доступі до блага. За такого підходу «інтерес» виглядає зайвим елементом процесу здійснення права, оскільки фактично ототожнюється із «метою» або «потребою» особи. Таке ототожнювання не дозволяє пояснити здійснення кредитором права вимоги шляхом відмови від права і, відтак, від доступу до блага. Для пояснення розглянути здійснення права вимоги з позицій інтересу кредитора. В позитивному праві України є невизначеність щодо категорії «інтерес», яка не усунута рішенням Конституційного суду України №18-рп/2004.

Сучасна українська наукова думка вивчає інтерес як окремий від суб'єктивного права об'єкт правової охорони, хоча інтерес може і охоплюватися суб'єктивним правом. Останній залишається недостатньо дослідженим. Розглядається розуміння інтересу в праві, викладене німецьким мислителем Рудольфом фон Ієрінгом у незавершеній праці «Мета у праві» (1883). Ієрінг вбачав у інтересі егоїстичне прагнення максимальної корисності від свого права. Натомість, пропонується нова інтерпретація інтересу, заснована на підході Ієрінга, але із урахуванням сучасного правового контексту. За такою інтерпретацією інтерес, з об'єктивної точки зору, відповідає стану максимальної ефективності правомочностей кредитора, у якому система всіх доступних кредиторі правових можливостей, які випливають із наявних у нього прав, задовольняє всі потреби кредитора найбільш ефективним, економічним та оптимальним шляхом. Зазначається, що у інтересі присутня і суб'єктивна сторона – прагнення особою такого максимально можливого покращення свого правового і економічного становища. Інтерес дозволяє кредиторі динамічно і комплексно оцінювати всі свої реальні потреби у порівнянні із видами блага, доступ до яких забезпечується наявними у ньому правовими можливостями. У запропонованому новому баченні, інтерес легітиміє здійснення кредитором права вимоги шляхом відмови від нього, і, відтак, взагалі від доступу до блага.

Ключові слова: право вимоги, здійснення права, способи здійснення права, відмова від права вимоги, інтерес кредитора.

Summary

Zadorozhnyi A. M. The interest of creditor during the process of execution of a claim. – Article.

The article is dedicated to the analysis of the role of the interest of a creditor during execution of a claim. Modern civil doctrine tends to consider the interest as a purpose of a subjective right itself and of its execution, directed towards satisfaction of a specific need of a person of a good. Under such approach, the 'interest' can hardly be distinguished from a 'purpose' or 'need' and therefore seems redundant. Besides, identification of the interest through a purpose or need fails to explain how a creditor executes the claim by waiving it. Such explanation may be found when available means to execute a claim are considered from the prospect of the creditor's interest. Positive law of Ukraine does not define the term 'interest' clear enough and the decision of the Constitution Court of Ukraine no. 18-пн/2004 did not help fully resolving that ambiguity. Basing on that court decision, modern scientific opinion of Ukraine views the interest and the subjective right as two separates objects of law, while admitting that the interest may also be a part of the content of the subjective right. However, the latter case is still little studied. The idea of interest in law as proposed by a German philosopher Rudolf von Jhering in his unfinished work 'Law as a Means to an End' (1883) is then considered. Jhering viewed the interest as an egoistic aspiration of a maximum utility of the right. A new interpretation of Jhering's ideas on the interest, placed in the context of the modern legal views, is suggested. Under this new interpretation, the interest – from the objective standpoint – consists in a state of maximum effectiveness of the legal opportunities of the creditor when all legal opportunities that arise out of all rights that creditors holds, are used to satisfy all needs the creditor has in a most effective, economical and optimal way. It must be mentioned that from the subjective standpoint that interest may be viewed as an aspiration of the person for a maximum improvement of her legal or economical state of affairs. The interest allows the creditor to assess her real needs in a dynamic integrity with the goods to which the creditor may have access via the available legal opportunities. In the suggested view, the interest of the creditor legitimates execution of the claim by the way of waiver, and her refusing to access the good as a result of such waiver.

Key words: claim, execution of claim, means to execute the right, waiver of a claim, interest of the creditor.